

Ewa Sowa-Behtane
Akademia Ignatianum w Krakowie

Czas wolny przedszkolaków z rodzin wielokulturowych

Leisure of Preschoolers
from a Multicultural Families

Wstęp

Czas wolny stanowi nieodłączny element życia człowieka. Od wielu lat czasem tym i jego problematyką interesują się nie tylko pedagodzy, socjologzy, psychologzy czy lekarze, ale również politycy i działacze społeczni. Postęp cywilizacyjny oraz przemiany dokonujące się we współczesnym świecie powodują, że mamy coraz więcej czasu dla siebie. Sprzyja temu zjawisku społeczny podział pracy, dobra jej organizacja, a także postępująca autonomizacja procesów produkcji. Dawne wzory życia społeczno-kulturalnego zacierane są przez rozmaite czynniki, takie jak: wpływ kultury masowej, procesy globalizacji, środki masowego przekazu.

Już od najmłodszych lat ważne jest kształtowanie i czuwanie nad czasem wolnym dzieci. W gruncie rzeczy wszystko zależy od pierwszych realizowanych w życiu dziecka zainteresowań, bowiem każde zainteresowanie, które zostanie rozwinięte w okresie dzieciństwa tak naprawdę przesądza w dużej mierze o tym, kim dziecko będzie w przyszłości. „Dzieci w wieku przedszkolnym są bardzo wrażliwe na piękno otoczenia, dlatego pragniemy je uczyć kochać to, co jest nam szczególnie serdeczne i bliskie”¹.

Wraz z postępowaniem czasu, czyli rozwoju dziecka, znika obojętność na to, co nowe, czyli zwiększa się ciekawość dziecka, rośnie także ilość emocjonalnych reakcji.

¹ J. Kowalec, *Jak rozbudzamy zainteresowania dzieci przedszkolnych kulturą regionu*, „Wychowanie na co Dzień” 90(2001)3, s. 12–13.

Sposób spędzania czasu wolnego i związany z nim rozwój zainteresowań w dużej mierze zależy od środowiska rodzinnego każdego dziecka. Najważniejszy wpływ na rozwój dziecka mają jego rodzice. Wiadomo, że nie tylko i nie zawsze, gdyż z biegiem lat to się zmienia, jednak rodzice jako pierwsi widzą, co w dziecku się rozwija. Środowisko rodzinne przyczynia się do rozwoju zainteresowań.

Związki osób pochodzących z odmiennych kultur, religii, krajów lub grup etnicznych nazywane są zamiennie związkami wielokulturowymi, dwukulturowymi, międzykulturowymi, międzyetnicznymi, mieszanymi lub heterogenicznymi.

R. Breger i R. Hill definiują małżeństwo mieszane (dwukulturowe) jako małżeństwo między dwojgiem osób wywodzących się z różniących się językowo, religijnie lub etnicznie grup lub narodów². Małżeństwo takie jest początkiem rodziny wielokulturowej.

Od wielu lat nasila się w Polsce zjawisko migracji z zamiarem osiedlenia się w Polsce. Należy spodziewać się, że zmiany te będą powodowały wzrost liczby małżeństw mieszanych narodowo i kulturowo, a także wzrost liczby dzieci o „mieszanym” pochodzeniu. Dzieci z rodzin mieszanych narodowo są stosunkowo nowym tematem w kontekście polskich badań. Dzieci takie konstruują i interpretują swoją sytuację życiową poprzez odwoływanie się do etnicznych zbiorowości rodziców. Ta „dwoistość” ich pochodzenia narodowego wpływa na konstrukcję ich samookreślenia. Czy rodzice wpływają też na sposób spędzania przez nich czasu wolnego, aby przekazywać im elementy obojga kultur? Między innymi na to pytanie szukano odpowiedzi w przeprowadzonych badaniach.

Czas wolny

Problem czasu wolnego podejmowało i podejmuje wielu autorów: Z. Dąbrowski, S. Czajka, A. Kamiński, M. Grochociński, K. Przecławski, Z. Kwieciński i inni.

Czas wolny jest tą częścią dnia, która pozostaje człowiekowi do wyłączonej dyspozycji – nie wliczamy tutaj potrzeb fizjologicznych, czy też czynności, będących źródłem utrzymania. Jest to ten okres, w którym człowiek sam wybiera sobie formę wypoczynku, a także decyduje o tym, czy będzie to wypoczynek czynny czy bierny. Zazwyczaj przeznaczają się go na rozrywkę, odpoczynek lub samokształcenie. Obecnie „żyjemy w kulturze, w której czas stał się towarem deficytowym. Dostosowujemy obyczaje, nawyki i sposób spędzania czasu do jego braku: porozumiewamy się za pomocą e-maili i SMS-ów, skracamy spotkania, posiłki, rozmowy”³.

Można z całą stanowczością stwierdzić, że kwestie związane z czasem wolnym są jednym z najczęściej rozpatrywanych tematów współczesnego namysłu pedagogicznego⁴.

Czas wolny to okres przerwy między okresami pracy. Obecnie czas wolny oraz sposób jego wykorzystania jest ważnym wskaźnikiem jakości życia. Czas wolny można rozumieć jako określony czas, pewną czynność, nastawienie albo jako kombinację tych możliwości⁵.

Czas wolny to ten okres dnia, który dziecko może poświęcić na rozrywkę, własne zainteresowania czy też na odpoczynek. Już samo rozpoczęcie uczęszczania do przedszkola wiąże się ze znaczącą zmianą trybu jego życia. Czas wolny dziecka powinien być takim czasem, który będzie ono miało do własnej dyspozycji. Powinno móc wykorzystać go wedle swojego uznania i potrzeb, a także spędzić go na wypoczynku, zabawie i wartościowej rozrywce.

Czas wolny dzieci w wieku przedszkolnym

Sposób spędzania czasu wolnego zależy od wieku oraz w dużej mierze od środowiska rodzinnego każdego dziecka. Zainteresowania dziecka zależą od tego, czym rodzice się zajmują, jakie sami mają zainteresowania i w jaki sposób spędzają swój wolny czas. Gdy rodzic lubi czytać książki, dziecko przygląda się i bierze przykład. Może to przejawiać się przeglądaniem dowolnych kolorowych gazet i czasopism dla dzieci czy też prośbą o czytanie ciekawych baśni na dobranoc. Rodzic może w każdy dzień czytać przez np. godzinę jakąś książkę, którą dziecko wybiera. Wzbudzenie przez rodziców w dziecku zainteresowań czytelniczych od najmłodszych lat wiąże się przede wszystkim z tym, że poprzez czytanie dziecko zwiększa zasób słów.

W czasie wolnym dzieci w wieku przedszkolnym realizowane są również zainteresowania muzyczne. Rodzice zapisują dziecko na zajęcia albo w niektórych przypadkach sami, jeśli mają takie zdolności, próbują kształtować zainteresowania dzieci muzyką. Ważne jednak przy tym jest to, by wszystko działało spontanicznie bez żadnego przymusu. To, że rodzic jest muzykiem nie oznacza, że dziecko również musi nim być. Zatem należy organizować wolny czas, zaszczepiać zainteresowania, ale nie zmuszać dziecka. Wpływ rodzica na zainteresowania może obudzić, rozwinąć lub zniszczyć zainteresowanie. Aby uniknąć takich sytuacji rodzice powinni bardzo często rozmawiać ze swoim dzieckiem na temat tego, co go najbardziej interesuje, można by również próbować zachęcać dziecko

⁴ K. Wierzińska, *Czas wolny to problem pedagogiczny*, „Edukacja i Dialog” 195(2004)2, s. 3–41.

⁵ A. Bańka, *Spoleczna psychologia środowiska*, Warszawa 2002, s. 203.

do zapisania na różne dodatkowe zajęcia, które są powiązane z jego zainteresowaniami. „Równie ważne jest budzenie zainteresowania małych dzieci różnymi językami, zapoznanie ich ze sposobem zapisywania słów, uczenie rozpoznawania systemów fonetycznych. Wiedza o cechach różnych języków oraz ich regionalnych odmianach ma ogromne znaczenie wychowawcze – buduje otwartość na inne kultury i języki, tworzy pozytywny stosunek do nauki języka własnego i innych języków oraz do innych kultur, ułatwia akceptowanie różnorodności oraz dostrzeganie wartości i bogactwa własnego języka i kultury”⁶. Szczególnie dużą wagę odgrywają zainteresowania językowe i kulturowe w rodzinach wielokulturowych.

Zmieniająca się technika i postęp sprawiają, że czas wolny dzieci coraz częściej spędzają przed telewizorem lub komputerem. Ważne jest, aby rodzice umieli odpowiednio podtrzymać więzi rodzinne, a także pokazać dzieciom, jak ważna jest aktywność ruchowa na świeżym powietrzu. Istnieje wiele możliwości aktywnego spędzania czasu. Należą do nich: długie spacery, wycieczki rowerowe, zimną jazdą na sankach, a latem wyjazdy nad rzekę.

Sposób spędzania czasu wolnego, który dziecko przejawia po powrocie z przedszkola zależy w znacznej mierze od rodzaju wykonywanego przez rodziców zawodu, a także warunków, w jakich żyje rodzina.

Bardzo ważnym czynnikiem, którym kierują się rodzice w swojej świadomości wychowawczej, są ich poglądy, wartości i tradycje. Mają one duży wpływ na zachowania rodziców podczas spędzania wolnego czasu i rozwoju ich dzieci.

Przyszłość dziecka może zależeć od tego, jak spędza ono swój czas wolny. Pierwszymi i bardzo ważnymi osobami, od których to zależy, są rodzice. Zdarza się, że nadmiar wolnego czasu do wykorzystania i nuda sprawiają, że staje się on dla dziecka zagrożeniem. Nie wystarczy, że rodzice zapewnią dziecku odpowiednie warunki materialne, komputer, laptop i inne sprzęty elektroniczne, aby dziecko mogło harmonijnie i właściwie się rozwijać. Często rodzice nie rozpoznają prawdziwych potrzeb swojego dziecka, opłacając mu na przykład kurs jazdy na nartach i nie dostrzegając tego, że wolałoby ono np. naukę tańca towarzyskiego.

Rodzina wielokulturowa

Rodziny wielokulturowe stanowią dziś coraz częstszy widok. Jest to związane z licznymi migracjami ludności oraz rozwojem globalizacji i technologii, które ułatwiają nawiązywanie kontaktów międzykulturo-

wych. Coraz częściej zdarza się, że dwie odrębne kulturowo i narodowo osoby spotykają się i decydują na zawarcie małżeństwa i założenie rodziny.

Związek egzogamiczny otwiera przed małżonkami perspektywę integracji różnych obyczajów i różnych tradycji, co może uczynić życie bardziej interesującym i emocjonalnie bogatszym niż w związkach endogamicznych⁷. Związki wielokulturowe są urozmaicone występowaniem dwu, bądź większej liczby kultur, co poszerza horyzonty całej rodziny. Dzieci z takich rodzin bardzo często są bogate w doświadczenia wielokulturowe, znają tradycje dwóch krajów, posługują się dwoma językami, mają za sobą wiele podróży międzynarodowych. Jednak rodziny te może również cechować niezgoda i problemy z akceptacją „inności”.

Różnice międzykulturowe pojawiają się m.in.: w religii, obowiązkach kobiet i mężczyzn, hierarchii wartości, przyzwyczajeniach w życiu rodzinnym, tradycji, poziomie formalności w języku, komunikacji niewerbalnej czy organizacji czasu wolnego.

Badania nad rodzinami wielokulturowymi (mieszanymi) ujawniają zróżnicowane strategie radzenia sobie z różnicami międzykulturowymi. Pierwszą strategią jest całkowite odrzucenie jednej z kultur, drugą jest łączenie elementów obu kultur w jedną spójną całość, natomiast trzecią strategią jest „świadome wybieranie określonych elementów tych kultur i wykorzystywanie ich do budowania określonych tożsamości etnicznych”⁸.

Charakterystyka badanej próby

Badania ankietowe przeprowadzono w styczniu 2015 roku drogą elektroniczną. W badaniach wzięło udział 48 kobiet, matek dzieci w wieku od 3 do 5 lat. Dzieci te uczęszczały do przedszkola, a celem badań było ustalenie w jaki sposób przedszkolaki spędzają swój czas wolny (poza przedszkolem). Wszystkie dzieci, których matki brały udział w badaniu, pochodziły z rodzin wielonarodowościowych, tzn. posiadały rodziców o odmiennych narodowościach. Odmienności narodowościowej towarzyszyła odmiennność kulturowa, a czasem również odmiennność religijna rodziców. W przeprowadzonych badaniach starano się ustalić, w jaki sposób dzieci z rodzin mieszanych spędzają czas wolny i czy formy spędzania czasu wolnego związane są z kulturą narodową matek i ojców. Podjęto również próbę ustalenia, jakie elementy poszczególnych kultur w swoim czasie wolnym wykorzystują dzieci.

Wszystkie badane kobiety (48 osób) były Polkami, w tym dwie z nich miały narodowość mieszaną (polsko-belgijską i polsko-niemiecką).

⁷ M. Walczak, *Psychologiczna prognoza trwałości małżeństw dwukulturowych*, „Problemy Rodziny” 235(2001)1, s. 23.

Badane kobiety – matki przedszkolaków – znajdowały się w przedziale wiekowym między 21 a 50 rokiem życia. Dokładne dane przedstawia tabela 1.

Tabela 1. Przedział wiekowy badanych

Odpowiedź	%	n
do 20 lat	0,00%	0
21–30 lat	16,67%	8
31–40 lat	75,00%	36
41–50 lat	8,33%	4
ponad 50 lat	0,00%	0

Źródło: opracowanie własne

Zdecydowana większość badanych (75,00%) znajdowała się w przedziale wiekowym między 31 a 40 rokiem życia. 16,67% badanych było młodszych (od 21 do 30 lat), a 8,33% starszych (od 41 do 50 lat).

Kolejnym czynnikiem, który może warunkować sposób spędzania czasu wolnego przez dzieci przedszkolne jest ich miejsce zamieszkania, czyli kraj, w którym mieszkają, oraz wielkość aglomeracji, którą zamieszkują. Dokładne dane na temat miejsca zamieszkania badanych przedstawiają: tabela 2 oraz tabela 3.

Tabela 2. Miejsce zamieszkania badanych

Odpowiedź	%	n
w Polsce	20,83%	10
w innym kraju	79,17%	38

Źródło: opracowanie własne

Większość badanych stanowiła grupę polskich emigrantów zamieszkujących następujące kraje: Niemcy (20,83%), Egipt (8,34%), Wielką Brytanię (8,34%), Włochy (8,34%), Szwecję (4,17%), Maroko (4,17%), Danię (4,17%), Szwajcarię (4,17%), Belgię (4,17%), RPA (4,17%), Irak (4,17%), Stany Zjednoczone (4,17%). Natomiast 20,83% badanych zamieszkiwało Polskę.

Tabela 3. Miejsce zamieszkania badanych

Odpowiedź	%	n
wieś	0,00%	0
miasto do 20 000 mieszkańców	12,50%	6
miasto od 21 000 do 100 000 mieszkańców	20,83%	10
miasto od 101 000 do 500 000 mieszkańców	29,17%	14
miasto powyżej 501 000 mieszkańców	37,50%	18

Źródło: opracowanie własne

Wszystkie badane osoby zamieszkiwały miasta, w tym: miasta powyżej 501 000 mieszkańców zamieszkiwało 37,50% badanych, miasta od 101 000 do 500 000 mieszkańców – 29,17%, miasta od 21 000 do 100 000 mieszkańców – 20,83%, a miasta do 20 000 mieszkańców zamieszkiwało 12,50% badanych.

Badane kobiety (Polki), tworzyły rodziny wielokulturowe z partnerami następujących narodowości:

- Egipcjanin – 20,85%,
- Marokańczyk – 16,67%,
- Kurd – Irakijczyk – 8,34%,
- Indus – 8,34%,
- Irakijczyk – 4,17%,
- Tunezyjczyk – 4,17%,
- Szwed – 4,17%,
- Południowoafrykańczyk – 4,17%,
- Niemiec – 4,17%,
- Ugandyjczyk – 4,17%,
- Duńczyk – 4,17%,
- Nigeryjczyk – 4,17%,

- Algierczyk – 4,17%,
- Syryjczyk – 4,17%,
- Turek/Belg – 4,17%.

Wszyscy partnerzy badanych kobiet byli jednocześnie ojcami dzieci w wieku przedszkolnym, o które podczas badań pytano.

Czas wolny przedszkolaków z rodzin wielokulturowych – wyniki badań własnych

Czas wolny to nieodłączny element życia każdego człowieka, a jego organizacja stanowi obecnie niezwykle ważny i aktualny problem. Postęp cywilizacyjny oraz rozwój techniki doprowadziły do tego, iż dysponujemy większą ilością wolnego czasu. Wolny czas dziecka z rodziny wielokulturowej oraz organizacja tego czasu są bardzo ważne, ponieważ dobrze spożytkowane pomagają dziecku w odkrywaniu samego siebie oraz uczą je dobrego i odpowiedniego (tj. zgodnego z normami i zasadami) funkcjonowania w społeczeństwie, pozwalają poznać kulturę obojga rodziców oraz tym samym kształtować swoją tożsamość.

Rodzina stanowi ważny element w organizacji czasu wolnego dziecka. To, z jakiego środowiska dziecko pochodzi, często decyduje o sposobie organizowania mu wolnego czasu. Nierzadko rodzice oddają się wielogodzinnej pracy zawodowej, co może mieć negatywne przełożenie na ilość czasu i uwagi, które poświęcają własnemu dziecku. Konsekwencją tego jest między innymi: niewłaściwe organizowanie dziecku wolnego czasu, brak zapewnienia mu możliwości rozwijania zainteresowań i talentów, brak przekazania elementów kultury rodziców, a także zlekceważenie jego potrzeb. Zatem najpierw warto odpowiedzieć na pytanie: z kim dziecko najczęściej spędza swój wolny czas? Odpowiedzi na to pytanie przedstawia tabela 4.

Tabela 4. Osoby, z którymi dziecko najczęściej spędza wolny czas

Odpowiedź	%	n
z rodzicami	91,67%	44
z rodzeństwem	29,17%	14
z dziadkami	8,33%	4
z kuzynostwem	4,17%	2
z kolegami, koleżankami	29,17%	14
samotnie	8,33%	4
z opiekunką	4,17%	2

Źródło: opracowanie własne

Zdecydowana większość badanych stwierdziła, że ich dzieci spędzają najczęściej czas wolny z rodzicami (91,67%). Wynik ten jest, z punktu widzenia założeń pedagogicznych, bardzo zadowalający. Poza tym dzieci spędzały swój wolny czas z rodzeństwem, z dziadkami, z kuzynostwem, z kolegami, koleżankami. Część dzieci spędzała czas samotnie, a umiejętność samotnego organizowania czasu wolnego w młodym wieku jest cechą pozytywną i świadczy o kreatywności dziecka. Jedynie 4,17% dzieci badanych matek spędzało czas z opiekunką.

Po ustaleniu, z kim dziecko spędza swój wolny czas, starano się zbadać, w jaki sposób dziecko spędza swój wolny czas w domu oraz poza domem. Dokładne dane uzyskane w czasie badań przedstawia tabela 5 oraz tabela 6.

Tabela 5. Formy spędzania czasu wolnego przez dziecko (w domu)

Odpowiedź	%	n
bawi się	91,67%	44
tworzy (np. maluje, rysuje, lepi z plasteliny)	58,33%	28
asystuje przy czynnościach rodziców (np. gotowanie, pranie, prasowanie)	33,33%	16
używa komputera, tabletu	25,00%	12
ogląda telewizję	41,67%	20
inne	16,67%	8

Źródło: opracowanie własne

Wyniki badań wskazują, iż dzieci zdecydowanie najczęściej podczas pobytu w domu oddają się zabawie (91,67%), ponadto tworzą (np. malują, rysują, lepią z plasteliny) (58,33%), oglądają telewizję (41,67%), asystują przy czynnościach rodziców (np. gotowanie, pranie, prasowanie) (33,33%) oraz używają komputera czy laptopa (25,00%). 16,67% badanych matek wskazało na „inne” sposoby spędzania czasu wolnego, a były to: taniec (4 osoby), czytanie (4 osoby), oglądanie książeczek (2 osoby), zabawy z mamą, rozmowy z dziadkami przez Skype’a, budowanie z lego i śpiew (po 1 osobie).

Tabela 6. Formy spędzania czasu wolnego przez dziecko (poza domem)

Odpowiedź	%	n
odwiedza inne dzieci w ich domach	37,50%	18
bawi się (np. plac zabaw, bawialnia dla dzieci)	79,17%	38
aktywnie ruchowo (spacer, rolki, piłka, rower)	54,17%	26
aktywnie kulturowo (muzeum, kino, koncert)	8,33%	4
uczestniczy w dodatkowych zajęciach (np. lekcje tańca, nauka języka)	29,17%	14
uczestniczy w wydarzeniach religijnych (obrzędach, świętach)	20,83%	10

Źródło: opracowanie własne

Główną formą spędzania czasu wolnego przez dzieci poza domem była zabawa (79,17%). Pozostałe formy to: aktywność ruchowa np. spacer, rolki, piłka, rower (54,17%), odwiedzanie innych dzieci w ich domach (37,50%), uczestnictwo w dodatkowych zajęciach (29,17%), takich jak: nauka pływania (3 osoby), gimnastyka (2 odpowiedzi), nauka języka arabskiego (2 osoby), balet, karate, muzyka sport, taniec, nauka języka polskiego (po 1 osobie) oraz uczestnictwo w wydarzeniach religijnych (obrzędach, świętach) – 20,83%.

Analizując dotychczas przedstawione wyniki badań i porównując je do wyników badań dostępnych w literaturze przedmiotu, można stwierdzić z całą pewnością, iż dzieci z rodzin wielokulturowych spędzają swój wolny czas w sposób podobny jak dzieci z rodzin polskich. Zatem można wysunąć podobne wnioski, iż dzieci w wieku przedszkolnym spędzają swój wolny czas głównie z rodzicami, a najpopularniejszą formą spędzania czasu wolnego jest zabawa.

Kolejnym pytaniem badawczym, które należy sobie postawić jest to, czy dziecko z rodziny wielokulturowej spędza swój wolny czas, wykorzystując elementy kultury narodowej swojej matki oraz swojego ojca? Czy te kultury są wykorzystywane w jednakowym zakresie, czy też preferowana jest jedna z dwóch kultur, a druga nie jest kultywowana? Badanych

zapytano też: jakie elementy kultury narodowej ojca i matki oraz w jaki sposób wykorzystuje ich dziecko?

Z przeprowadzonych badań wynika, że zdecydowana większość tych rodzin stara się wprowadzać w czas wolny swojego dziecka elementy obydwu kultur, zarówno ojca, jak i matki. Odpowiedziało tak 44 na 48 badanych. 2 osoby stwierdziły, że w ich rodzinie dziecko spędza swój wolny czas, wykorzystując jedynie elementy kultury narodowej swojej matki, czyli kultury polskiej, natomiast 2 osoby odpowiedziały, iż są wykorzystywane jedynie elementy kultury ojca, przy czym osoby te zaznaczały, że ich dzieci wykorzystują również elementy kultury kraju, w którym żyją.

Aż 91,67% badanych odpowiedziało, że dziecko w swym wolnym czasie wykorzystuje elementy obydwu kultur swoich rodziców. Wśród form spędzania czasu wolnego z wykorzystaniem elementów kultury matki wymieniane były:

- oglądanie bajek w języku polskim – 18 odpowiedzi,
- słuchanie czytanych przez matkę książek (polskich bajek, polskich legend, polskich czytanek) oraz przeglądanie ich bądź samodzielne czytanie – 17 odpowiedzi,
- granie w polskie gry (np. planszowe, gry na tablecie w polskich wersjach) – 6 odpowiedzi,
- śpiewanie piosenek w języku polskim – 5 odpowiedzi,
- słuchanie polskich piosenek – 4 odpowiedzi,
- bawienie się polskimi zabawkami (np. z polskimi literkami/alfabetem) – 3 odpowiedzi,
- rozmawianie z polskimi dziadkami przez Internet (np. Skype) – 2 odpowiedzi,
- bawienie się w polskie zabawy (np. „Mam chusteczkę haftowaną”, „Kółko graniaste”, „Chodzi lisek koło drogi”) – 2 odpowiedzi,
- uczęszczanie na spotkania skrzatów (ZHP) – 1 odpowiedź,
- zabawa aktywnymi książeczkami – 1 odpowiedź,
- recytowanie wierszy – 1 odpowiedź,
- oglądanie telewizji w języku polskim – 1 odpowiedź,
- uczęszczanie do Polskiej Szkoły Sobotniej – 1 odpowiedź.

Wśród form spędzania czasu wolnego z wykorzystaniem elementów kultury ojca wymieniane były:

- oglądanie bajek w języku ojca – 9 odpowiedzi,
- słuchanie czytanych przez ojca książek oraz przeglądanie ich bądź czytanie – 7 odpowiedzi,
- słuchanie piosenek w języku ojca – 4 odpowiedzi,
- bawienie się zabawkami pochodzącymi z kraju ojca (np. maskotki, zabawki z literkami/alfabetem) – 3 odpowiedzi,

- oglądanie telewizji w języku ojca – 2 odpowiedzi,
- taniec do piosenek pochodzących z kraju ojca – 2 odpowiedzi,
- śpiewanie piosenek z kraju ojca – 2 odpowiedzi,
- nauka języka narodowego swojego ojca – 2 odpowiedzi,
- modlitwa w religii ojca – 1 odpowiedź,
- spędzanie świąt w typowy dla kraju ojca sposób – 1 odpowiedź,
- gry i zabawy w języku ojca – 1 odpowiedź,
- pomoc w przygotowaniu posiłków z kraju, z którego pochodzi ojciec – 1 odpowiedź,
- recytowanie wierszy w języku ojca – 1 odpowiedź.

Zgoda rodziców na kultywowanie tradycji i włączanie elementów obydwu kultur do życia dziecka jest cennym elementem wychowania. Dziecko takie będzie bogate kulturowo, ukształtuje się w nim tolerancja wobec inności oraz ciekawość świata. Szczególnie cenna jest też nauka dwóch, bądź trzech języków. Oto niektóre z wypowiedzi badanych, które podkreślają, jak ważne jest wychowanie wielokulturowe:

„Tak, wykorzystujemy elementy kultury do zabawy. Czytanka w języku polskim, bajki, zabawki itp. Chcemy zakorzenić elementy dwóch kultur.”

„Ogląda bajki w języku polskim, książki, zabawki też ma z Polski i Niemiec, gra w różne gry i to z Polski i Niemiec.”

„Ogląda bajki, czytamy książki po polsku, bawimy się aktywnymi książeczkami, gramy w polskie gry planszowe, śpiewamy, mówimy wierszyki.”

„Sporadycznie ogląda bajki po arabsku, spędza święta marokańskie w typowy dla kraju sposób, ma pluszowego wielbłąda, ma typowy strój marokański (dżelaba), który zakłada z okazji świąt.”

„Ze względu na miejsce zamieszkania nie mamy możliwości do wielu elementów z kultury ugandyjskiej. Jednak mąż wymyśla gry i zabawy w jego języku, tak aby dziecko miało aktywny i łatwy kontakt z językiem luganda.”

„Ogląda telewizję w języku arabskim, czasami mąż czyta bajki napisane w języku arabskim.”

Warto teraz przejść do analizy odpowiedzi, które wskazało 8,33% badanych, czyli 4 osoby. Wśród nich były 2 osoby badane twierdzące, że ich dziecko w swoim czasie wolnym nie korzysta z elementów kultury polskiej, natomiast korzysta z elementów kultury męża; taka sama liczba badanych odpowiedziała, iż dziecko nie korzysta z elementów kultury swojego ojca, jednak korzysta z elementów kultury polskiej. Natomiast osoby te zaznaczały, iż dziecko korzysta też z elementów kultury kraju, w którym wychowuje się oraz z języka, w którym rozmawiają ze sobą rodzice. Oto przykładowe odpowiedzi:

„Nie posiadamy takich zabawek z kraju ojca, ale ma z Polski i Niemiec; gra w różne gry i to z Polski i Niemiec” (ojciec Syryjczyk, matka Polka, miejsce zamieszkania: Niemcy).

„Porozumiewamy się wszyscy razem w języku angielskim, większość programów, książek i gier jest w języku angielskim” (ojciec Południowoafrykańczyk, matka Polka, miejsce zamieszkania: RPA).

Podsumowanie

Celem badań było ustalenie, w jaki sposób wolny czas spędzają dzieci z rodzin wielokulturowych oraz czy wykorzystują one elementy kultury swoich rodziców, a jeśli tak, to jakie to są elementy.

Osiągnięcie zamierzonych celów stało się możliwe dzięki posłużeniu się metodą sondażu diagnostycznego, w której obrębie wykorzystano technikę ankiety. Zebrany materiał badawczy i przeprowadzone badania upoważniają do sformułowania następujących ustaleń:

- Dzieci najczęściej swój czas wolny spędzają z rodzicami.
- Coraz częściej dzieci w wieku przedszkolnym swój wolny czas spędzają przed komputerem lub telewizorem.
- Formy spędzania czasu wolnego przez dzieci z rodzin wielokulturowych nie różnią się od form spędzania czasu wolnego przez dzieci z rodzin polskich.
- Dzieci zdecydowanie najczęściej podczas pobytu w domu oddają się zabawie, ponadto tworzą (np. malują, rysują, lepią z plasteliny), oglądają telewizję, asystują przy czynnościach rodziców (np. gotowanie, pranie, prasowanie) oraz używają komputera czy laptopa.
- Główną formą spędzania czasu wolnego dzieci poza domem jest zabawa. Pozostałe formy to: aktywność ruchowa (np. spacer, rolki, piłka, rower), odwiedzanie innych dzieci w ich domach, uczestnictwo w dodatkowych zajęciach oraz uczestnictwo w wydarzeniach religijnych (obrzędach, świętach).
- Zdecydowana większość rodzin wielokulturowych stara się wprowadzać w czas wolny swojego dziecka elementy obydwu kultur, zarówno ojca, jak i matki.

Wyniki badań nasuwają wniosek, że należy popularyzować różnorodne formy spędzania wolnego czasu. Powinno się zachęcać dzieci do aktywnego spędzania czasu wolnego na świeżym powietrzu, na łonie natury. Częste organizowanie dzieciom wycieczek rowerowych, rajdów czy spacerów w plener pozwoliłoby nie tylko na spędzenie zdrowo czasu wolnego, ale również poznawanie nowych miejsc i przyrody, która ich otacza. Rodzice powinni starać się swój czas poświęcić dzieciom organizując go tak, aby wspólnie spędzony czas owocował zadowoleniem i był nauką dla dzieci.

W wychowaniu swoich dzieci rodzice powinni pamiętać o pewnych warunkach: powinni znać zadania i formy spędzania czasu wolnego dzieci, winni własnym przykładem i postępowaniem pokazywać dziecku jak organizuje się czas wolny, powinni pomóc dzieciom rozwijać swoje zamiłowania i zainteresowania poprzez zakupienie im potrzebnych materiałów, powinni uczyć dzieci kultury wypoczynku, oraz zachowania się podczas takiego wypoczynku⁹.

Rola rodziny wielokulturowej w organizacji czasu wolnego dziecka jest tak samo ważna, jak rola rodziny polskiej. Mając na uwadze dobro dziecka, a także jego zdrowie rodzice powinni uczyć je poprzez dawanie właściwego przykładu, że wspólne, aktywne spędzanie wolnego czasu może być przyjemne. Bardzo ważne jest przekazywanie tradycji i elementów kultury obydwojga rodziców, aby dziecko знаło swoje korzenie i aby mogło prawidłowo kształtować swoją tożsamość wielonarodową. Z badań wynika, że wielu rodziców stara się robić wszystko, by dobrze zagospodarować wolny czas swoim pociechom i przekazać elementy swojej kultury.

Bibliografia

- Bańska A., *Społeczna psychologia środowiska*, Scholar, Warszawa 2002.
- Bojar H., *Rodzina w sytuacji wielokulturowości*, [w:] *Oblicza lokalności: różnorodność miejsc i czasu*, red. J. Kurczewska, Wyd. IFIS PAN, Warszawa 2006.
- Breger R., Hill R., *Cross-cultural Marriage. Identity and Choice*, Berg, Oxford 1998.
- Gajek E., *Poznajemy rodzaje pisma*, „Wychowanie w Przedszkolu” 627(2005)2.
- Kempa E., *Wpływ środowiska rodzinnego na jakość i organizację czasu wolnego uczniów wiejskich szkół podstawowych*, „Nauczyciel i Szkoła” 10(1998)1.
- Klein S., *Czas. Przewodnik użytkowania*, W.A.B, Warszawa 2009, s. 4.
- Kowalec J., *Jak rozbudzamy zainteresowania dzieci przedszkolnych kulturą regionu*, „Wychowanie na co Dzień” 90(2001)3.
- Walczak M., *Psychologiczna prognoza trwałości małżeństw dwukulturowych*, „Problemy Rodziny” 235(2001)1.
- Wierzińska K., *Czas wolny to problem pedagogiczny*, „Edukacja i Dialog” 195(2004)2.

⁹ E. Kempa, *Wpływ środowiska rodzinnego na jakość i organizację czasu wolnego uczniów wiejskich szkół podstawowych*, „Nauczyciel i Szkoła” 10(1998)1, s. 68.

Streszczenie

W ostatnich dekadach zdecydowanie zwiększa się liczba trwałych związków międzykulturowych, a wraz z nimi także liczba dzieci z rodzin wielokulturowych. Autorka opisuje formy spędzania czasu wolnego przedszkolaków z rodzin wielokulturowych.

Analizuje ponadto badania własne, które miały na celu zbadanie, w jaki sposób dzieci z rodzin mieszanych spędzają czas wolny i czy formy spędzania czasu wolnego związane są z kulturą narodową matek i ojców. Podjęto również próbę ustalenia, jakie elementy poszczególnych kultur w swoim czasie wolnym wykorzystują dzieci. Zebrany materiał badawczy i przeprowadzone badania upoważniają do sformułowania następujących ustaleń: Dzieci najczęściej swój czas wolny spędzają z rodzicami. Coraz częściej w wieku przedszkolnym swój wolny czas spędzają przed komputerem lub telewizorem. Formy spędzania czasu wolnego przez dzieci z rodzin wielokulturowych nie różnią się od form spędzania czasu wolnego przez dzieci z rodzin polskich. Dzieci zdecydowanie najczęściej podczas pobytu w domu oddają się zabawie, ponadto tworzą (np. malują, rysują, lepią z plasteliny), oglądają telewizję, asystują przy czynnościach rodziców (np. gotowanie, pranie, prasowanie) oraz używają komputera czy laptopa. Główną formą spędzania czasu wolnego dzieci poza domem jest zabawa. Pozostałe formy to: aktywność ruchowa (np. spacer, rolki, piłka, rower), odwiedzanie innych dzieci w ich domach, uczestnictwo w dodatkowych zajęciach oraz uczestnictwo w wydarzeniach religijnych (obrzędach, świętach). Zdecydowana większość rodzin wielokulturowych stara się wprowadzać w czas wolny swojego dziecka elementy obydwu kultur, zarówno ojca, jak i matki.

Słowa kluczowe: czas wolny, przedszkole, przedszkolaki, rodzina wielokulturowa, kultura, wielonarodowość.

Leisure of Preschoolers from a Multicultural Families

Summary

In recent decades, the number of long-lasting intercultural relationships increases greatly, and with them the occurrence of the number of children from multicultural families. The author describes the leisure of preschoolers from multicultural families. She also analyses her own research, which aims to investigate how children from mixed families are spend their free time and if leisure activities are related to national culture of them mothers and fathers. An attempt was made to determine what ele-

ments of different cultures use the children at their leisure. The collected material research and studies allow to formulate the following findings: Children mostly spend their free time with their parents. Increasingly, preschool spend their free time in front of the computer or TV. Forms leisure activities of children from multicultural families are no different than forms leisure activities of children from Polish families. Children, by far the most, during their staying in the house indulge in play, in addition form (eg. paint, draw, sticky plasticine), watching TV, parents assist in activities (eg. cooking, washing, ironing) and use a computer or laptop. The main form of children's leisure activities outside the home is play. Other forms include physically active leisure time activities (eg. walking, roller ball, bicycle), visits to other children in their homes, participation in extra-curricular activities and participation in religious events (ceremonies, celebrations). The vast majority of multicultural families is trying to put in their child's free time elements of both cultures, both father and mother.

Keywords: leisure, kindergarten, preschoolers, multicultural family, culture, multiculturalism.

Adres do korespondencji:
Dr Ewa Sowa-Behtane
Akademia Ignatianum w Krakowie
Instytut Nauk o Wychowaniu
Katedra Profilaktyki Społecznej i Resocjalizacji
e-mail: ewasowa@tlen.pl